

LEXICAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ETHICAL TERMS RELATING TO "FAMILY EDUCATION"

Gavhar Melikova,

Teacher of ShDPI

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЭТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ, ОТНОСЯЩИХСЯ К «СЕМЕЙНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ»

Гавхар Меликова,

Преподаватель ШДПИ

“OILA TARBIYASI”GA OID AHLOQIY TERMINLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Gavhar Melikova,

SHDPI o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Axloq tili - tabiiy tilning grammatik va leksik vositalari bo‘lib, ular yordamida axloqiy pozitsiyalar, talablar, tavsiyalar, baholar, buyruqlar, his-tuyg‘ular ifodalanishi xususida so‘z yuritiladi. Shuningdek, Lingvistik va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanadigan metaetika axloq tilining xususiyatlari tadqiq qilinadi.

Kalit so‘zlar: axloq, semantik xususiyat, pragmatic, ta’lim, o‘quv, leksika.

Аннотация: Язык этики – это грамматические и лексические средства естественного языка, которые используются для выражения нравственных позиций, требований, рекомендаций, оценок, приказов, чувств. Также изучаются особенности языка метаэтики с использованием методов лингвистического и логического анализа.

Ключевые слова: этика, смысловой признак, прагматика, образование, обучение, лексика.

Abstract: The language of ethics is the grammatical and lexical means of natural language, which are used to express moral positions, demands, recommendations, evaluations, orders, feelings. Also, the features of the language of metaethics, using the methods of linguistic and logical analysis, are studied. Key words: ethics, semantic feature, pragmatic, education, training, lexicon.

Darvoqe, axloqiy tilning asosini o‘ziga xos axloqiy ma’noda qabul qilingan qo‘yidagi atamalar tashkil etadi: "yaxshi", "yomon", "burch", "adolat" va boshqalar, shuningdek ulardan olingan so‘zlar - "yaxshi", "yomon", "to‘g‘ri", "noto‘g‘ri". Axloq tilida qo‘sh - me'yoriy-ta’riflovchi vazifani bajaradigan so‘zlarning keng sinfi ham mavjud bo‘lib ular bir vaqtning o‘zida inson ongi va mavjudligining muayyan voqeliklarini belgilaydi va ularga axloqiy baho beradi.

Masalan: "fazilat", "rahm-shafqat", "saxiylik", "rahm-shafqat", "o'rinbosarlik", "yomonlik", "shafqatsizlik", "bema'nilik" so'zlari ularni ham til axloqining unsurlari deb hisoblash imkonini beradi. Lingvistik va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanadigan metaetika axloq tilini o'rganadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi - axloqning tabiiy tilini rasmiylashtirish: axloqiy atamalar va jummalarning mantiqiy xususiyatlarini, ularning sintaksisini, semantikasini va pragmatikligini o'rnatish, axloqiy fikrlashning mantiqiy tuzilishini oydinlashtirish. Bunday tahlilga bo'lgan ehtiyoj "yaxshi", "burch" va hokazo so'zlarning ko'p ma'noliligi, shuningdek, tabiiy tilda va axloqiy konstruksiyalarda metafora va boshqa "bilvosita" lingvistik aloqa vositalaridan foydalanish bilan bog'liq fikrni axloqiylashtirish yoki unga mantiqsizliklarni kiritishning haqiqiy yo'nalishidir. Axloq tilini rasmiylashtirish borasidagi ishlarning muhim natijalaridan biri modal mantiqning maxsus bo'limlari sifatida normalar mantiq'i va baholash mantiqining yaratilishi bo'ldi. To'g'ri, bu mantiqiy hisoblar tuzilgan deontik va aksiologik operatorlar faqat axloq tiliga xos bo'lgan mantiqiy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlarini qisman aks ettiradi, chunki ular nafaqat axloqiy, balki har qanday "kerak" va "ma'qullash" ni bildiradi. Axloqiy so'zlar va iboralarning semantik va pragmatik talqini orqali ushbu o'ziga xoslikni aniqlashtirishga urinishlar tahlilchilarni gnoseologiya, psixologiya va axloq sotsiologiyasi sohasiga olib boradi va ularni mantiqiy va lingvistik tahlil falsafasi paydo bo'ladigan falsafiy va uslubiy muammolarni hal qilishga majbur qiladi. Zamonaviy metaetika (umuman analitik falsafa kabi) asta-sekin avvalgi "lingvosentrizm" dan voz kechmoqda - xususan, til qandaydir mustaqil axloq tashuvchisi va shuning uchun uni tahlil qilish va "tuzatish" har qanday muammoni hal qilishning universal vositasi ekanligi haqidagi g'oya axloqiy muammolardir. Axloqiy to'qnashuvlar hech qanday tarzda axloqiy so'zlarning noto'g'ri ishlatilishi, noto'g'ri fikrlash va etarli ma'lumotlar bilan cheklanmaydi, ularning orqasida, odatda, qarama-qarshi tomonlarning qadriyatlar tizimi va manfaatlarida haqiqiy farqlar mavjud. Ushbu haqiqatdan xabardor bo'lish, aksariyat zamonaviy metaetiklar o'z tadqiqotlarining mantiqiy-lingvistik yo'nalishini butunlay tark etmasdan, uni "amaliyotga" burishga intilishlariga olib keldi va bunday burilish odatda til tadqiqotida namoyon bo'ladi. to'g'ridan-to'g'ri "oddiy shaxs" ga qaratilgan "amaliy" (axloqiy) xulosalar, tavsiyalarga olib keladi. Ushbu uslubiy dastur qanchalik izchil va amalga oshirish mumkin bo'lishidan qat'i nazar, axloqiy til tahlilining o'zi axloq haqidagi ilmiy bilimning muhim tarkibiy qismi bo'lib qolmoqda va bunday tahlil natijalari me'yoriy axloqiy fikrlashning aniqligi va dalillarini oshirish uchun ishlatilishi mumkin.

O'tkazilgan tadqiqotlar zamonaviy rus tilida so'zlashuvchilar ongida axloqiy jihatdan teng tarkibga ega lug'atning asosiy xususiyatlarini shakllantirishga imkon berdi: 1) o'rganilayotgan so'zlarning yuqori mavhumligi bilan bog'liq bo'lgan va sub'ektlar tomonidan ko'plab differentsial semalarni aniqlashda ifodalangan so'rovnomalarda keltirilgan ko'plab so'zlarning ma'lumot beruvchilari ongida semantik rivojlanishning etarli emasligi, masalan:

odobsiz, gunohkor, ishonchni ilhomlantirmaslik, haqoratli, insofsiz; 2) respondentlar ongida axloqiy tushunchalarning semantik chegaralanmasligi, u bilan sinonim bo'lmagan boshqa bir axloqiy tushunchaning nomidan foydalanishda ifodalangan, masalan: gunohsiz - hurmatli; 3) subyektlar ongida o'rganilayotgan tushunchalarning baholanishi va ekspressivligi, zamonaviy jamiyatda axloqiy toifalarning nomaqbulligini ko'rsatadigan subyektiv ta'riflarda namoyon bo'ladi: vijdon - bu ahmoqlik, unutilishi kerak bo'lgan narsa, illat - bu kamchilik; vijdonli - g'ayritabiiy, befarq - siz bunday odamlarni deyarli uchratmaysiz, odobli - bunday odamlar kam va boshqalar; yoki ma'lum axloqiy fazilatlariga ega bo'lgan odamlarning orzusi haqida: dekan bo'lish insonda bo'lishi kerak bo'lgan narsaning tarkibiy qismidir; vijdon - bu har bir insonda bo'lishi kerak bo'lgan fazilat, hamma faxrlanishi kerak bo'lgan narsa, bu yaxshi, vijdon bo'lishi kerak va hokazo.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari hozirgi zamon leksikografik manbalarida va zamonaviy rus tilida so'zlashuvchilar ongida axloqiy mazmunga ega lug'atning ifodalanishida sezilarli farqlarni ko'rsatadi. Shu bilan birga, lug'atlarda axloqiy-ma'naviy mavzularda til birliklarining umumlashtirilgan leksik ma'nolari qayd etilgan, ammo tadqiqot zamonaviy rus tilining haqiqiy ma'ruzachilari tomonidan axloqiy mazmunga ega so'zlarni zamonaviy tushunishning o'ziga xos xususiyatlarini, yangi ma'nolarning xilma-xilligini aniqladi. Tadqiqot natijasida olingan ma'lumotlar jamiyatda axloqiy tushunchalarning ma'lum darajada mashhur emasligiga qaramay, o'rganilayotgan so'zlar guruhining doimiy dinamik rivojlanishidan dalolat beradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Загоровская О.В. Русский язык в начале третьего тысячелетия: состояние и перспективы развития / О.В. Загоровская // Проблемы изучения живого русского слова на рубеже тысячелетий: материалы II Всероссийской научно-практической конференции. Ч. I. – Воронеж: ВГПУ, 2003. – С. 15-23.
2. Милованова О.В. Перераспределение между активным и пассивным запасами русского языка в новейший период его развития / О.В. Милованова // Проблемы русистики на рубеже XX–XXI вв. – Воронеж, 2001. – С. 20-28.
3. Попова З.Д. Семантико-когнитивный анализ языка / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж: Истоки, 2006. – 226 с.